

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Румен Христов Янков – член на научното жури за оценяване на дисертационния труд на проф. д-р Климент Минев Найденов – кандидат за придобиване на научна степен "доктор на науките" в професионално направление 3.7. Администрация и управление (Регионално развитие) от научна област 3. Социални, стопански и правни науки

Настоящата рецензия е изготвена на основание на заповедта на Ректора на Софийски университет №РД-38-39/19.01.2024 г., за определяне на състава на научното жури и датата на публичната защита, и решенията от първото заседание, проведено на 31.01.2024 г.

1. По процедурата

Предоставената документация отговаря на изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийски университет. Представени са дипломите на кандидата, автобиография, декларация за авторство, справка за изпълнението на минималните национални изисквания за присъждане на научна степен "доктор на науките" и др. Научната продукция на проф. д-р Климент Найденов е надхвърлила изискуемия брой точки по групи показатели за професионалното направление 3.7. Докладът за сходство на текстове във връзка с процедурата за предотвратяване на плагиатство и експертното становище за допускане на кандидата потвърждават оригиналния характер на дисертационния труд. Авторът е представил седем научни публикации, свързани с дисертационния труд.

По процедурата не откривам нарушения.

2. Обща характеристика и съдържание на дисертационния труд.

Автореферат

Дисертационният труд на проф. д-р Климент Найденов е със заглавие „**Географски детерминанти на обществената и културна динамика: регионални дискурси в межкултурната комуникация в контекста на устойчивото развитие**“. Общият обем е 726 стр. След основния текст са: авторска справка за научните приноси, списък с публикации – апробация на темата и списък на използваната литература.

Изложението е подредено във въведение, три глави, и заключение. В текста са включени 28 тематични карти на света, кореспондиращи с

текущото съдържание. Трудът е доста детайлно структуриран в няколко десетки (неномерирани) раздели и подраздели на главите.

Във въведението (20 стр.) са обосновани актуалността и многостранността на темата. Авторът очертава своя, оригинална изследователска насока в полето на изначалните и фундаментални въпроси за географския фактор в развитието на обществото. Дефинирани са основните компоненти на изследваното взаимодействие: география – култура – устойчиво развитие. Значението на контекстуалното (географско, регионално) съдържание на социалната и културна комуникация е определено като ключово при формирането на политиките и практиките за устойчиво развитие (с. 9). Това е в най-общи линии концепцията около която се гради цялостното съдържание.

Актуалността на темата, според автора, произтича както от когнитивните, така и от конструктивните функции на географската наука в съвременността. Обектът на изследването е представен във въведението в пет фокуса – географските детерминанти, социалната и културна динамика на регионите, и т.н. (с. 18-19), които се преформатират в изследователски задачи. Формулировката на целта още повече разширява обхвата на труда подсказвайки интереса към евентуалната връзка на културните особености на страните и регионите с екологичното поведение, спецификата на межкултурната бизнес комуникация и др. Тезата за географския детерминизъм е приложена към социалната и културна динамика на регионите, и като следствие – към особеностите на културната (във фокуса на автора – межкултурната) комуникация и разбиранията за устойчиво развитие. Тези ориентири стават по-ясни от изследователските подхипотези (с. 20-21).

Въведението завършва с научен обзор, включващ кратък библиографски преглед на около двадесет насочващи литературни източници по темата – монографии, статии и доклади.

Първа глава „Географската наука, географските закони и отражението им върху развитието на общество, културата, устойчивото развитие и индекса на зеления растеж“ включва общ преглед на географските фактори в някои интегративни сфери на човешката дейност. Отчетено е въздействието им върху компонентите, съставляващи индекса за зелен растеж. Представена е авторска интерпретация в светлината на географските закони/принципи на

Тоблер. Техните постулати са отнесени към процесите на глобализацията, културния обмен и екологията.

Втората глава от дисертационния труд е посветена на анализ на межкултурните различия и конкретно на различията в бизнес културата с примери от голям брой страни. В работата се използва именно този термин за културата на деловите отношения и много по-рядко съставния термин - корпоративна (фирмена) култура. Потърсена е връзката с традиционните местни култури. Следва обширен (над 200 стр.) преглед на подходите за установяване на делови контакти и преговаряне в десетки страни и региони на света.

Заглавието на последната, трета, глава „Регионални дискурси при межкултурните бизнес комуникации в контекста на устойчивото развитие и екологичното поведение“ повтаря уточняващата част от заглавието на дисертационния труд. Това съответства на оценъчния и характера по отношение на ефектите на бизнес културата. Те се разглеждат през призмата на адаптивността на обществата към социалните и екологичните промени, както и на способността им за ангажиране с целите на устойчивото развитие. Изследователският инструмент тук се базира на модела на Герт Хофстеде за измеренията на културата. Най-съществени за целите на дисертационния труд са географските аспекти, възможностите за количествено измерване и картографиране. Картите 1-6 в тази глава от работата представят индексацията на страните съобразно вижданията за шестте измерения на културата. Следва анализ на влиянието на културните нагласи, особено на тези от бизнес културата, върху ангажираността с целите на устойчивото развитие на ООН. Анализът е подкрепен с оценка на степента на изпълнението им.

Заклучението аргументира още веднъж значението на географските изследвания на межкултурната комуникация. Разбирането на регионалните измерения, във възгледите на автора, е от решаващо значение за постигането на социален и културен напредък в контекста на устойчивото развитие

3. Литературна осигуреност и методически подход на изследването

Използваните източници при разработване на дисертацията включват 475 заглавия, от които само шест са на български език. Методически, трудът се основава на обширен преглед на научната литературата по разработваните проблеми. Подбора на литературата дава представа за актуалното състояние

на изследванията в тематичния обхват на изследването. Източниците засягат въпроси на географската среда, културата, устойчиво развитие, межкултурните взаимодействия и др.

Литературната осведоменост на кандидата е много добра. Очертаната широка база от литературни източници е съществен показател за теоретичната подготвеност за осъществяване на изследването.

Главните теоретико-методологични въпроси са разгледани във въведението. В съответствие с възприетия междудисциплинарен подход са използвани общонаучни и частнонаучни количествени и качествени методи на географията, социологията, икономическата наука и др. Коректно са изложени вижданията на автора за ограниченията пред изследването от хронологичен, информационен, етичен или друг характер.

Авторефератът (128 стр. съгъстен текст) много стриктно следва структурата и съдържанието на дисертационния труд и предлага съкратен прочит на най-важните му части.

4. Научни приноси

Научните приноси на дисертационния труд произтичат от значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите. Задълбочаването на икономическото и социалното неравенство, международните миграции, климатичния преход на стопанството и редица други процеси създават глобални предизвикателства, които изискват сътрудничество, социален и културен диалог. Необходим е адекватен изследователски отговор, което прави представения дисертационен труд изключително актуален в научното пространство. Работата на проф. д-р Климент Найденов съдържа съществен теоретико-методологичен принос в географията и регионалистиката. Тя представлява напредък в междудисциплинарната методика за изследване на сложни географски, социални и културни взаимодействия. Дисертацията е сериозен опит темите за географската среда, културните различия на регионите и устойчивото развитие да бъдат вкарани в единна рамка на академичен дискурс.

Изводите на дисертационния труд имат научноинформативно, но и концептуално значение за разработване на политики, инициативи и стратегии за устойчивото развитие в регионален контекст. Изследването допринася за разбирането на различията в подходите към глобални проблеми - различия, които произтичат от географското и културното многообразие на обществата.

Насърчаването на управлението, политиката и бизнеса към по-задълбочено осъзнаване на географския контекст и културната динамика във взаимодействията на глобално и регионално ниво има важно научноприложно значение.

Разработената дисертация е проява на задълбочаващия се интерес на географията към аспектите на култура и културните взаимодействия. Темата насочва основно към бизнес културата и произтичащите от нейните норми отношения към средата и междукултурния диалог. Авторският прочит на широк набор от емпирични факти дава възможност да бъдат изведени убедителни доказателства за въздействието на географската среда върху формирането на културните практики, респ., върху техните носители – социалните структури. Дисертационния труд разширява теоретичната опора на изследванията в областта на културната география и устойчивото развитие. Настоящото изследване на взаимодействията в триадата географски условия - социална динамика – култура съдържа новаторски подход и оригинални резултати. Изводите на автора са солидна аргументация на регионалните различия, които се проявяват в нагласите и практиките на социалното включване, културния обмен и „зеления“ растеж.

Методологически принос на работата е успешната апробация на междудисциплинарния подход в трудна за категорично разграничаване изследователска област. Базисните пунктове в знанията и методиката на географията и регионалистиката са поставени в общо изследователско поле с тези на социалните науки. Кандидатът използва иновативни количествени методи на културологията и социалната екология. Опитът от дисертацията може да послужи при разработване и прилагане на производни модели на социалногеографски, културногеографски и др. междудисциплинарни изследвания.

Научноприложните приноси на дисертационния труд обобщавам в няколко направления. Политиката и планирането на устойчиво развитие са (или трябва да бъдат, според автора) адаптивни и „чувствителни“ към географския и културния контекст. Работата предоставя в това отношение изобилие от емпирични данни и аналитични конструкции. Устойчиво развитие на национално и регионално ниво в отговор на глобалните предизвикателства – тази теза е достатъчно добре подкрепена.

Изследването на географските детерминанти на социалната и културната динамика в различни общества има за резултат важни изводи за межкултурното взаимодействие в бизнеса и други сфери, които изпитват силното влияние на икономическата и политическа глобализация. Те имат практическо значение за ефективно управление на работата в мултикултурни екипи и при разработването на комуникационни стратегии.

Теоретичните препратки, моделите и изследователските методи използвани в дисертацията могат да намерят образователен принос, обогатявайки съдържанието на съответстващите академични курсове.

5. Критични бележки

Наред с отчетените по-горе достойнства на труда, към някои от интерпретациите и подходи на автора могат да бъдат отправени и критични бележки. В обширната библиография, напр., прави впечатление почти пълното отсъствие на български научни заглавия (освен пет). Не мисля, че литературните източници на български език са изчерпателно използвани или, че избраните са най-меродавни.

За отбелязване е, че текстът в по-голямата си част не е лесен за четене. Това изглежда подразбиращо се за такъв обемен и сложен научен труд, но немаловажна причина е разтегления авторски изказ, разширяващ някои абзаци до повече от две страници.

Трябваше да се избегнат някои понятийни двусмислия. На различни места в текста термините съдържащи „география“, напр., създават известна несигурност, дали авторът има предвид обективната географска реалност с присъщото и факторно въздействие, субективното културно и социално възприятие на средата или самото географско научно знание и негово (евентуално) обратно въздействие върху средата. Тази двойственост в разбирането на географския контекст и на географското познание се среща на много места в работата. Стилкови неточности има при паралелното използване на „изследването/проучването“, вкл., при представянето на методологическите въпроси във въведението, в справката за приносите и на други ключови места в работата, при използването „градски/културни/социални географи“, и др.

По отношение на структурата на дисертационен труд на доктор на науките, смятам, че за пълното изясняване на методологията и методиката на изследването трябва да бъде обособен самостоятелен раздел в текста.

Разбирането на редица понятия и идеи щеше да бъде облекчено, ако в изложението бяха визуализирани поне с няколко схеми на функционалните връзки.

6. Заключение.

Дисертационният труд на проф. д-р Климент Найденов „Географски детерминанти на обществената и културна динамика: регионални дискурси в межкултурната комуникация в контекста на устойчивото развитие“ съдържа значими за науката теоретични обобщения и полезни за управленската практика заключения по актуалните проблеми на регионализма, межкултурното взаимодействие и устойчивото развитие.

Посочените научни приноси на дисертацията, постигнатите резултати в изследването и съответствието на количествените научни показатели на кандидата на нормативните изисквания, ми дават основание за положителна оценка. Ще гласувам „За“ придобиването на научната степен „доктор на науките“, като призовавам членовете на уважаемото научно жури също да подкрепят кандидатурата на проф. д-р Климент Минев Найденов.

21.02.2024 г.

Рецензент:

проф. д-р Румен Янков